

Motto: Benjamin Franklin kdysi řekl: “Když se narodíte, dvě věci máte jisté: že umřete a že budete platit daně.”

Ekonomika zcela jinak: paradigma třetího milénia namísto krize a stamiliardových ztrát třetí cesta bez daní, s vyrovnanými rozpočty a s šancí k trvalé prosperitě

Marie a Michael Dymáčkovi

Od poloviny šedesátých let minulého století jsme tvůrci i svědky procesu dramatických změn, procesu tak intenzivního a tak zásadně měnícího vše kolem nás, že je třeba mluvit o Procesu civilizačního zlo-
mu, krátce o Procesu.

Ústředním motorem Procesu je prudká a neustále sílící spirála vzniku stále nových technologií, jejich produktů a jejich vrůstání doslova do všech oblastí lidského života. Proces mění obsah, strukturu, i výkonnost ekonomiky, především reálné neboli věcné Ekonomiky tvorby produktů a jejich směny. Produktem Procesu je globalizace, včetně masivního přesunu věcné Ekonomiky do Číny, Indie a dalších, ještě nedávno neproduktivních a chudobných zemí. Je jím i růst světové populace a také demografický vývoj: lidé žijí déle a déle a matkám se rodí stále méně dětí. Proces způsobuje, že lidská práce je v rostoucí míře nahrazována technologiemi, už nejen ve výrobě, ale stále více i ve službách.

Potenciál Procesu je gigantický a všestranně pozitivní. Shrňme jej do teze, kterou nazveme tezí třetího milénia: věcná Ekonomika je schopna postupně zajistit veškeré důvodné potřeby lidstva, jak ty materiální (potraviny a j.), tak ty civilizační (zdravotní a sociální péči, vzdělání, bezpečnost a j.).

Problémem je, že naplňování teze třetího milénia je silně rozporuplné. Na jedné straně skvělé úspěchy, na straně druhé nedostatky v naplňování potřeb, často nejen civilizačních, ale i elementárně materiálních, v poslední době finanční krize a recese a hluboké deficity veřejných financí.

Je zcela nezbytné ptát se, proč je zde tento paradox, ale nejen to, ještě důležitější je najít, jak docílit, aby teze třetího milénia byla co nejdůsledněji převáděna do praxe, a to globálně a uvnitř jednotlivých zemí pokud možno i celoplošně.

Pro získání odpovědí je nutno jít na samu podstatu dění. Věcná Ekonomika je dělbou práce mezi lidmi, kteří s rostoucím nasazením technologií vytvářejí produkty, které směňují - v drtivé většině s využitím peněz působících zde hlavně v tradiční dvojroli univerzálního měřítka směnných hodnot a zprostředkovatele směn. Cílem je uspokojení potřeb lidí, od elementárních potřeb materiálních až po potřeby sofistikovanější, včetně těch civilizačních.

V těchto aktivitách od počátků civilizace existuje rozčlenění do dvou Sfér, veřejné a podnikání. Sféra veřejná vytváří produkty solidární povahy, chceme-li veřejného zájmu, zatímco Sféra podnikání produkty individuální spotřeby, které se individuální směnou individuálně a konkrétně dostávají ke konkrétním subjektům. Věcně to vždy bylo, je a nepochybně i bude tak, že Sféra veřejná dává svůj souhrnný produkt celé společnosti, Sféra podnikání část svého finálního produktu vytváří k uspokojení potřeb subjektů Sféry veřejné; lze to říci tak, že souhrnný produkt Sféry veřejné se směňuje za část souhrnného finálního produktu Sféry podnikání.

V dřevní osadě tvořili Sféru veřejnou náčelník a šaman (a jak ukazují vykopávky i staří, zranění a nemocní), ve složitěji organizovaných společnostech se kolem vládnoucí vrstvy tvořily narůstající družiny vojáků, úředníků, ale i umělců, lékařů a dalších, Sférou podnikání vždy byli ti ostatní, producenti

potravin, ošacení, staveb, řemeslných výrobků a podobně (o staré a nemocné pečovala rodina). K zásadním změnám došlo koncem devatenáctého století, kdy se do Sféry veřejné začaly postupně zařazovat i produkty další, vzdělávání, vracela se opět sociální a zdravotní péče, budování infrastruktury a j.

V dřevní osadě zřejmě probíhaly směnné operace i Směna na přirozeném základě: co bylo k dispozici se patřičně rozdělilo. S rozrůstáním osad do měst a poté i větších celků a s pokračující dělbou práce nabývala na složitosti jak produkce, tak i směna. Speciálně zprostředkovatelem Směny se staly daně, nejprve naturální, kdy Sféra podnikání dodala Sféře veřejné Směnou určitou část své produkce, se vzrůstající složitostí ekonomických a sociálních vazeb daně peněžní, což přetrvává dodnes.

Zastavme se podrobněji u fungování dnešní Ekonomiky (peněžních) daní, speciálně její Sféry veřejné!

Rozsah a obsah aktivit Sféry veřejné, jinými slovy strukturu a podobu jejího produktu, určují veřejné rozpočty (v ČR je to státní rozpočet, rozpočty krajů, obcí a účetně mimorozpočtových institucí, například zdravotních pojišťoven). Rozpočty jsou vytvářeny Rozpočtovým suverénem (u státního rozpočtu ČR Parlament na návrh vlády) na rozpočtové období, obvykle roční. Své Příjmy by rozpočty měly získávat z výběru daní, případně ze zisků firem ve veřejném vlastnictví: protože tyto Příjmy vesměs nestačí, ke krytí deficitů se přidávají tržby z prodeje majetku vytvořeného předchozími generacemi a zejména půjčky; Částka vzniklá součtem těchto čtyř položek se stává Výdaji veřejných rozpočtů.

I když účetně platí daně subjekty obou Sfér, a v podstatě dle stejných pravidel, placení daní Sférou veřejnou je aktivitou skutečně jen účetní, moderně virtuální: v ČR veřejná instituce platí své zaměstnanec tak, že z příslušného rozpočtu obdrží jeho superhrubý plat, z něj vyplatí zaměstnanci jeho plat čistý a zbytek, tedy zálohu na daň z příjmů, sociální a zdravotní pojištění do rozpočtů opět vrátí; podobně je tomu i s ostatními daněmi placenými subjekty Sféry veřejné.

Pro účely dalšího výkladu budeme předpokládat, že tyto virtuální platby byly zrušeny, takže daně již platí jen subjekty Sféry podnikání.

Daně vybrané ve Sféře podnikání se po doplnění do Částky chovají naprosto stejně jako dřívější daně naturální: Částka je předána Sféře veřejné, ta za ni jednak vytvoří svůj souhrnný produkt a dá jej k dispozici všem, jednak uspokojí své potřeby tím, že Směnou získá část souhrnného finálního produktu Sféry podnikání; rozdíl je ten, že toto uspokojení nedocílí přímou konzumací naturálních daní, ale učí tak o něco složitěji: jako zprostředkovatele dokončení Směny použije Částku, za níž si potřebné spotřební statky nakoupí u Sféry podnikání.

Podstatné je, že Částka zde působí právě a jen jako zprostředkovatel Směny, nic víc, ale ani nic méně, což lze poeticky popsat následovně: Daňový obláček vybraný ve Sféře podnikání a doplněný do Částky nejprve vstoupil na účty a do kapes subjektů Sféry veřejné, které tím motivoval k vytvoření jejich produktů a zaplatil jim za ně, načež (s výjimkou případně vzniklých úspor) přeplul na účty a do kapes těch podnikatelů, kteří prodejem svých finálních produktů subjektům Sféry veřejné zajistili ukojení potřeb těchto subjektů; Daňový obláček tím zmizel, neboť na účtech a v kapsách těchto prodejců jim nahradil náklady, včetně zaplacených daní, které měli se získáním finálních produktů prodaných subjektům Sféry veřejné – a obecně přidal zisk.

Povšimněme si, že stejně na tom budou všichni ostatní podnikatelé, kterým se podařilo prodat jejich produkty, ať již jako meziproducty určené pro tvorbu finálních produktů, nebo jako finální produkty zakoupené subjekty Sféry podnikání (například zaměstnanci za jejich mzdy).

Proč se za těchto, zdánlivě harmonických okolností nedaří v Ekonomice daní naplňovat tezi třetího milénia? Vždyť Sféra podnikání vybrané daně vlastně jen přechodně vkládá do Částky, jakmile je prodáno, má všechny své náklady zpět, včetně daní.

Problémem, řekněme technickým, je, že náklady se vrací až když je prodáno, což se vždy nedaří, případně se podaří až s jistým časovým odstupem, a nejen to, musí být prodáno aspoň za tolik, kolik činily náklady. Naproti tomu fiskál chce své peníze hned, na prodej, natožpak úspěšný, nečeká.

Avšak daleko podstatnějším, zásadním a pro Ekonomiku daní nezvládnutelným problémem je růst nákladů na solidární systémy, a to za situace, kdy jejich příjmy klesají. Všechny tyto systémy totiž až donedávna fungovaly na stejném principu jako Ponzioho schéma (u nás letadlo) podvodného investování: základna příjmů se neustále zvětšovala, neboť počet plátců daní či klientů fondů a pojišťoven narůstal, plátcí měli navíc stále vyšší příjmy, přičemž výdaje na špici pyramidy nebyly vysoké, například penzisté nepobírali důchod dlouho, zdravotní péče o ně byla poměrně levná, sociální péče mnoho nestála.

Tato idyla se nyní naprosto mění, zatím pod údery demografického vývoje, ale stále více to bude i v důsledku náhrady lidské práce technologiemi. Nejdramatičtější je růst nákladů na seniory, který je exponenciální, 7% ročně, a tento růst nestačí: roste jak podíl seniorů v populaci, rostou náklady na zdravotní péči a porostou i náklady na péči sociální, která je v plenkách.

Podtrhněme, že ony solidární systémy budou muset fungovat, například budou muset být vypláceny důchody a zajištěna zdravotní a sociální péče o seniory, přičemž to každým rokem bude stát o těch minimálně 7% víc. Je až další výzvou Ekonomice daní, jak to bude dělat, zda nadále průběžně z daní, nebo se přejde, úplně či zčásti, na svérázné, vesměs privátní deriváty daní, na systémy fondové. Je-li zde naštěstí obecná shoda, že průběžné systémy financování to z daní nedokážou, je zde současně představa, v lepším případě naivní, že řešením jsou systémy fondové či pojišťovací: tato představa je ekonomicky naprosto nesmyslná, neboť neexistují žádná investiční schémata, která by dlouhodobě a celosvětově byla schopna krýt už jen ten exponenciální nárůst výdajů na seniory. Snahy o náhradu průběžného financování systémy fondovými jsou tudíž snahami nahradit nefunkční systém systémem daleko horším a daleko nebezpečnějším, zdvořile řečeno, snahami vyhnat čerta Belzebubem.

Řešením nejsou tudíž kosmetické úpravy stávající Ekonomiky daní, která nezadržitelně umírá, obrazně řečeno, řešení nelze hledat ani u Karla Marxe, ani u Friedricha von Hayeka, řešením musí být jen radikální, paradigmatická změna, třetí cesta vytvoření Ekonomiky bez daní na bázi Paradigmatu třetího milénia, krátce P3M.

Nové Paradigma, které je naším duševním i obchodním vlastnictvím, zruší všechny daně, až na ty, jejichž regulační účinek je společensky nezbytný (daň z alkoholu apod.) a ke zprostředkování Směny namísto Částky Daňového obláčku použije Obláček bezdaňový, přičemž příslušnou P3M-Částku vytvoří z peněz speciální banky ve veřejném vlastnictví, Registrační a depozitní banky, krátce RDB.

V RDB budou mít své RDB-účty povinně všechny subjekty obou Sfér, přičemž nadále budou existovat všechny dosavadní finanční instituce, včetně centrální banky, jakož i bankovky a mince; jako Účet (podrobně: Účet-daného-subjektu) označme součet finančních prostředků, které má daný subjekt v daný okamžik uloženo na svém RDB-účetě, na svých účtech u komerčních finančních institucí a v hotovosti pod polštářem či po kapsách.

RDB-účty budou výhodně úročeny, budou vedeny zdarma a zdarma budou i karty k tomuto účtu. Přes RDB budou povinně zasílány všechny platy, mzdy, jakož i veškeré ostatní osobní příjmy, které majitel chce použít pro kalkulaci svých sociálních nároků (nemocenské, později penze) – což je funkce registrační - a také veškeré platby od určité výše nahoru. Lze očekávat, že tyto příznivé podmínky vytvoří dostatečnou motivaci, aby v RDB bylo vždy dost prostředků potřebných k vypouštění Bezdaňových obláčků – což je funkce depozitní. S prostředky na RDB-účetech bude jeho majitel zacházet zcela libovolně, s tím, že zpočátku, než v bance bude dost depozit, budou určité transfery mírně znevýhodněny.

Existence RDB je klíčovým předpokladem zavedení P3M. Přejít z Ekonomiky daní na Ekonomiku bez daní na bázi P3M nejprve nastavíme tak, že přesně zachováme stávající podobu věcné Ekonomiky jak se vytvořila v Ekonomice daní: nová Ekonomika bez daní bude tvořit v obou Sférách přesně stejné produkty a bude realizovat stejné směny (včetně Směny), rozdílné budou jen nové, P3M-ceny pro-

duktů, z nich vycházející P3M-příjmy a výdaje subjektů obou Sfér, jakož i P3M-částka vytvářející Bezdaňový oblaček zprostředkující Směnu.

Zrušením daní (vyjma těch regulačních) se sníží náklady na každý produkt, čímž jeho P3M-cena bude vesměs výrazně nižší: odpadnou totiž zrušená daňová zatížení spojená s jeho tvorbou. Na prvním místě odpadnou přímá daňová zatížení, tedy platby daní z příjmů, sociálního i zdravotního pojištění, DPH a nejrůznějších daní jiných (například mýta), tak i daňová zatížení nepřímá, která jsou dána hlavně tím, že zaměstnanci, a to obou Sfér, nakupují v Ekonomice daní finální produkty Sféry podnikání, které jsou výrazně daňově zatížené a jejich platy a mzdy s tím musí počítat. Mají-li se zachovat všechny existující směnné vztahy, musí se zachovat existující kupní síla, takže se musí adekvátně snížit i veškeré příjmy (například platy a mzdy), průběžné úspory a zisky. Snížit by se ovšem musely i dlouhodobé úspory, jinými slovy, musela by být měnová reforma.

Původní Částce, která byla Příjmem i Výdajem veřejných rozpočtů v Ekonomice daní a zároveň i cenou souhrnného produktu Sféry veřejné, jakož i Směnné části souhrnného finálního produktu Sféry podnikání, bude nyní odpovídat adekvátně nižší P3M-Částka: pokud tuto P3M-Částku vložíme v podobě Bezdaňového oblačku získaného v RDB jako P3M-Příjem a zároveň i P3M-Výdaj veřejných rozpočtů Ekonomiky bez daní, a to na P3M-účty subjektů Sféry veřejné, budou vznikat naprosto stejné produkty a probíhat budou naprosto stejné směny jako dosud v Ekonomice daní, včetně Směny zprostředkované nyní P3M-Částkou. Pokud jde o peněžní to-ky obecně, pak kromě pohybů na P3M-účtech to budou i pohyby v rámci Účtů.

Tímto přesným napodobením tvorby i směn věcné Ekonomiky jsme jednoznačně prokázali, že Ekonomika bez daní je plně korektní: tak, jak jsme příslušnou změnu zatím učinili, věcná tvorba produktů a jejich směn, včetně Směny, je v Ekonomice bez daní naprosto stejná jako ve stávající Ekonomice daní.

Slíbená třetí cesta je na stole a z úvodního motta si můžeme škrtnout jistotu placení daní.

Podstatný rozdíl je ovšem v možnostech Rozpočtového suveréna: zatímco i v Ekonomice daní byla tato suverenita teoreticky bezvýhradná, parlament mohl odhlasovat veřejné rozpočty v jakékoliv výši a struktuře a přijmout jakékoliv daňové zákony k vytvoření Částky, praxe tuto bezvýhradnost vesměs odkázala do patřičných mezí, konkrétně Částku se nepodařilo naplnit pouhým výběrem daní a dividend firem ve veřejném vlastnictví, ke krytí deficitů bylo nutno prodávat veřejný majetek a vytvářet dluhy. Ekonomika bez daní na bázi P3M pracuje zcela jinak, pokud Rozpočtový suverén stanoví určitou výši P3M-částky, pak tato částka bude do veřejných rozpočtů opravdu a bez jakéhokoliv zadlužování dodána.

Jistě, i zde budou existovat omezení, daná jednak tím, že výše i struktura veřejných rozpočtů by měly počítat jen s financováním aktivit rozumných a Sférou veřejnou uskutečnitelných, na druhé straně by výše P3M-částky vždy měla přísně respektovat možnost Sféry podnikání a vnášet do Ekonomiky jen tolik peněz, aby Směna proběhla smysluplně a neinflačně.

Poněvadž dohled nad těmito požadavky by měl být profesionální, navrhujeme vytvoření profesionálních rozpočtových úřadů, a to jak na úrovni státu, tak i krajů a obcí (zde z praktických důvodů nejlépe na úrovni okresů): tyto úřady by byly přímo zapojeny do tvorby a kontroly rozpočtů, navíc by měly i povinnost kontrasignace.

Jak je z předchozího výkladu patrné, veřejné rozpočty Ekonomiky bez daní budou vždy, přímo z definice vyrovnané a nejen to, Rozpočtový suverén bude schopen postupně napravovat existující podfinancování penzí, výdajů na zdravotní a sociální péči, na vzdělávání, vědu a výzkum, kulturu, bezpečnost (vnější i vnitřní), atd.: teze třetího milénia mu to totiž dovolí! Jistěže, vše s ohledem na dostupné zdroje a životní prostředí.

Ještě tři praktické poznámky.

Za prvé, okamžitý přechod z Ekonomiky daní na Ekonomiku bez daní, s nímž jsme až dosud, byť implicitně a výhradně z důvodů didaktických, pracovali, by byl velmi nepraktický. Jednak by vyžadoval měnovou reformu, což je vždy opatření krajní a povýtce odporné, ale i okamžitý přepočítání všech existujících cen na P3M-ceny a všech existujících příjmů a úspor na jejich P3M-ekvivalenty, což by byl úkol velmi náročný a jen stěží v praxi řádně proveditelný. Proto navrhuje přechod postupný, v ekonomikách podobných té naší osmiletý: v prvních třech letech by se rušilo vždy 15% současné daňové kvóty, v dalších pěti letech vždy po 11%.

Za druhé, P3M vytváří daleko účinnější předpoklady k zamezení plýtvání než jakými disponuje systémem stávající: P3M může totiž v klidu a odpovědně analyzovat, co je a co není plýtváním a poté, co to zjistí, může to, co je nepotřebné, odstraňovat opět v klidu (rozpočtové úřady by měly být i za toto odpovědné).

Za třetí, přestože teoreticky nic nebrání tomu, aby ČR při přechodu na P3M postupovala samostatně, bylo by to nerozumné, aby tak činila: tento přechod by měl souběžně probíhat minimálně v rámci EU.